

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

Titel: Venstre : et vidt favnende parti : en historisk oversigt

Ophav:

Ressourcetype:

Ressourcetype:

Oprindelsesdato: 1957

Emne:Partiprogram, partiprogrammer, program

Opstilling: DA-småtryk. Politik 8

Relateret:

Relateret:

Copyright: Billedet er muligvis beskyttet af loven om ophavsret

[Venstre : et vidt favnende parti : en historisk oversigt](#) 3

[Venstre : et vidt favnende parti : en historisk oversigt](#) 4

[Venstre : et vidt favnende parti : en historisk oversigt](#) 5

[Venstre : et vidt favnende parti : en historisk oversigt](#) 6

[Venstre : et vidt favnende parti : en historisk oversigt](#) 7

[Venstre : et vidt favnende parti : en historisk oversigt](#) 8

[Venstre : et vidt favnende parti : en historisk oversigt](#) 9

[Venstre : et vidt favnende parti : en historisk oversigt](#) 10

[Venstre : et vidt favnende parti : en historisk oversigt](#) 11

[Venstre : et vidt favnende parti : en historisk oversigt](#) 12

VENSTRE —

et vidt favnende parti

En historisk oversigt
ved fhv. undervisningsminister
M. HARTLING

Særtryk af Venstres Månedssblad, februar 1957.

Venstre er et gammelt parti i vort land; dets historie går mere end 100 år tilbage. I dette lange tidsrum har partiet øvet en overordentlig stor indflydelse i vort politiske liv; men også på det folkelige og kulturelle område har det i mange henseender, snart stærkere, snart svagere, været udtryk for bærende kræfter i folket. Det er derfor rigtigt, når det er blevet sagt, at Venstre rummer mere end en politisk opfattelse, det rummer også en livsindstilling til åndelige og kulturelle problemer. Afgørende herfor har været partiets dybe forståelse af frihedens betydning. Klart og fyndigt har denne grundidé fundet udtryk i følgende ord:

»På frihedens grund skal folket bygge sin fremtid. Frihed under ansvar er den lov, der skal gælde som rettesnor for folket som helhed, såvel som for den enkelte borger.«

Derfor har tre ting stedse kendetegnet Venstres politik: 1) Troen på og kærligheden til et frit folkestyre, 2) Overbevisningen om, at de frihedsgoder, der lovfæstedes i grundloven af 5. juni 1849 er nødvendige for ethvert sundt demokrati og for den enkeltes udvikling til et fribårent menneske, og 3) i forbindelse hermed, at statens indgreb og magtudøvelse skal begrænses til at værne landets frihed, sikre ro og orden, hjælpe dem, der ikke er i stand til at hjælpe sig selv og beskytte borgernes frihed mod uretmæssige angreb fra monopolers og organisationers side.

Venstres oprindelse

Et par ord om partiets oprindelse. Det er et barn af de frihedsideer, der rundt om i Europa gjorde sig gældende efter julirevolutionen 1830. Herhjemme rejstes krav om folkets medvirken i landets styrelse, og vi fik i 1834 de rådgivende stænder, i 1841 nyordningen af landkommunernes styrelse og 1849 den fri forfatning bygget på lige og alm. valgret. Bønderne, der hidtil af de øvrige stænder var blevet betragtet som 2. classes mennesker, en slags frigivne trælle, vågnede i denne tid til bevidsthed om, at de var mennesker med samme ret og pligt som alle andre. Deres politiske hovedkrav var: Fæstevæsenets afskaffelse, almindelig værnepligt og næringsfrihed. De støttedes heri af fremstående mænd udenfor bondestanden, som Orla Lehmann, Tscherning o. fl., og i 1846 stiftedes »Bondevænnernes selskab«. Fra denne sammenslutning stammer Venstre i Danmark.

Tiden fra 1850 til 1864 optoges meget af spørgsmålet om hertugdømmernes stilling, men der gennemførtes dog også indadtil en række frisindede reformer, stærkt præget af Venstre. Således ophævedes i 1855 skoletvangen og afløstes af undervisningspligt, så forældrene nu fik ret til at undervise deres børn hjemme eller i privatskoler; samme år kom loven om sognebåndsløsning og i 1857 lov om næringsfrihed.

Efter den for vort politiske liv så skæbnsvangre grundlovsrevision i 1866 stod Venstre delt i flere grupper, men i 1870, da de konservative sammen med de nationalliberale dannede partiet Højre, lykkedes det med mænd som C. Berg og Sofus Høgsbro i spidsen at danne Det forenede Venstre, som forud for folketingsvalget udsendte sit berømte program af 23. marts 1872. I dette program blev først og fremmest kravet om par-

lamentarismen og junigrundlovens genindførelse sat på dagsordenen, og det blev i virkeligheden om disse krav, at de næste 30 års politik i Danmark kom til at dreje sig. I denne lange kamp, hvor højre, der havde flertal i landstinget, gennem de provisoriske love gik langt ud over, hvad 66-forfatningen berettigede til, stod Venstre fast. Partiet kunne deles på spørgsmålet om den taktiske fremgangsmåde, men det er ikke for meget sagt, at programmet af 1872 stadig var det, hvorpå de forskellige venstregrupper byggede. Dette program indeholdt foruden de to nævnte forfatningsmæssige krav en lang række reformønsker, og her skal af hensyn til den senere tids udvikling peges på de vigtigste af disse.

Frem mod systemskiftet

Man krævede borgerlig og politisk frihed, afskaffelse af alle ubegrundede forrettigheder, ligelig fordeling af skattebyrden, sparsommelighed i statshusholdningen, lettelse af tolden på livsfornødenheder, indkomst- og formueskat, afløsning af tienden, lenenes overgang til fri ejendom, lige valgret til de kommunale råd, og et efter landets størrelse afpasset værn.

Under den lange forfatningskamp, hvor Venstre havde flertal i folketinget, gik næsten alt reformarbejde i stå. Men i begyndelsen af 90-erne var begge parter ved at køre træt, og der optoges forhandlinger med Højre om sociale reformer. I 1891 fik vi således en lov om alderdomsunderstøttelse, og i 1892 en sygekasselov. Disse og andre love blev indledningen til det storpolitiske forlig i 1894. Dette sluttedes mellem Højre og en del af Venstre under ledelse af mænd som Frede Bojsen, Niels Neergaard og Klaus Berntsen. En anden del af Venstre, der førtes af J. C. Christensen, der efter

Bergs død i 1891, havde afløst denne som leder, var utilfreds med forliget og gik imod dette.

Ved valget i 1895 fik forligsmodstanderne betydelig fremgang og dannede et nyt parti: Venstrereformpartiet, der under J. C. Christensens sikre ledelse gik frem fra valg til valg, så det i 1901 talte 76 mandater mod højres 8, det moderate Venstres 16 og socialdemokraternes 14. Magten lå ikke længere hos de skiftende højreregeringer, men i J. C. Christensens stærke og myndige hånd. (»Hvad siger finansudvalgets formand, hr. J. C. Christensen«, sagde ministrene, når de søgtes i en eller anden sag).

Det var nu blevet en fuldstændig meningsløshed, at Venstre ikke måtte danne ministerium. Det havde en meget stærk og klart udtalt folkevilje bag sig. Højres modstand var brudt, dets politik lå i ruiner, og den gamle kong Christian den 9. forstod nu, at en Venstre-regering var blevet en nødvendighed for landet. Den 24 juli 1901 dannedes så det første Venstreministerium, og vi fik det systemskifte, vi burde have haft i 70-erne. Statsminister eller konseilspræsident, som det dengang hed, blev professor, dr. jur. J. H. Deuntzer, men ministeriets ledende politiske kraft var J. C. Christensen.

Systemskiftet vakte stor glæde landet over og føltes af folkets altovervejende flertal som en befrielse. Man gik i folketog og til kongen, og en storslået fest afholdtes i Kongens Have. For Venstre stod sejren som en stor, men ikke ufortjent lykke. Nu havde man nået det, man i 30 år havde kæmpet for: At gøre folketinget (den lige og almindelige valgrets ting) til den afgørende faktor i vor lovgivningsmagt; for fremtiden kunne en regering ikke blive siddende mod et flertal i dette ting, og folketingsparlamentarismen var dermed sikret.

Tilbageerobringen af junigrundloven var ikke glemt, men nu gjaldt det om at vise, at der kunne regeres under 66-grundloven, at der kunne gennemføres reformer (Venstrereformpartiet). De krav, man havde rejst i 1872 og i senere programmer, hvor sociale reformer krævedes, skulle nu føres ud i livet, så langt det var muligt, thi det må ikke glemmes, at højre stadig havde flertal i landstinget.

Meget blev også nået i de første år efter systemskiftet. Jeg skal bl. a. nævne: Ejendomsskatterne ændredes, indkomst- og formueskat indførtes, lov om tiendeafløsning, udvidelse og forbedring af loven om statslån til husmandsbrug (udstykningsloven). Lov om menighedsråd, der betød en demokratisering af kirkens styre, og i 1903 en skelsættende skolereform.

De store reformer

I 1905 afløste J. C. Christensen Deuntzer som ministerchef. Ved dannelsen af sit ministerium udtalte han, at han ikke mente, at forsvarsudgifterne kunne ned sættes. Dette førte til en sprængning af Venstrereformpartiet, idet 12 medlemmer trådte ud og dannede et nyt parti, det senere radikale venstre. Til gengæld knyttedes ret hurtigt en nærmere forbindelse mellem det moderate Venstre og Reformvenstre, der i 1909 førte til dannelsen af det nuværende parti Venstre.

Store opgaver lå foran det ny ministerium, og mange af dem blev løst. I 1908 fik vi en frihandelsvenlig toldlov, og samme år gennemførtes lov om lige og almindelig valgret for mænd og kvinder til by- og sogneråd. Også vigtige sociale reformer gennemførtes, f. eks. hjælpeløshedsloven og love om ulykkes- og arbejdsløshedsforsikring. Men de to vigtigste opgaver stod tilbage: For-

svarssagen og grundlovsrevisionen. Da rantes Venstre og landet i sept. 1908 af en stor ulykke, idet den tidligere justitsminister V. A. Alberti meldte sig til politiet som bedrager for millionbeløb. Dette førte til ministeriets afgang, og Niels Neergaard blev regeringschef. Hans forsøg på at løse forsvarssagen mislykkedes. J. C. Christensen, der betragtede denne sags løsning som uhyre vigtig, gik ind i Holstein Ledreborgs regering som forsvarsminister, og trods de voldsomme og uretfærdige angreb, han var udsat for, gennemførte han en ny forsvarsordning i 1909, en ordning, der blev af afgørende betydning for, at vort land kunne bevare sin neutralitet under verdenskrigen 1914—18.

Venstres gamle krav fra 1872 om junigrundlovens gennemførelse var stadig uløst. Folketingsvalget 1910 gav Venstre betydelig fremgang, og Venstre skulle atter danne regering. Skønt mange ønskede J. C. Christensen i spidsen for denne, sagde han bestemt nej, og det blev Klaus Berntsen, der blev konseilspræsident. Nu blev grundlovsarbejdet taget op, og den 23. okt. 1912 fremsatte han forslag til en ny grundlov, hvor Venstres gamle krav var sket fyldest. Han kom dog ikke til at sætte sit navn under grundloven. Valget i 1913 svækkede Venstre, regeringen gik af, og en radikal regering under Zahle trådte til. Krigen førte partierne nærmere sammen, og den 5. juni 1915 kunne kongen underskrive den ny grundlov. I 1919 blev med Venstres støtte gennemført en vigtig jordreform, hvor len og stamhuses overgang til fri ejendom blev til virkelighed.

»I skal ikke blive glemt«

Efter de bevægede påskedage i 1920 med ministeriet Zahles afskedigelse, trusel om generalstrejke og anden

uro blev Venstres krav om, at vælgerne skulle høres imødekommet, og vi fik valget den 26. april 1920. Det blev en sejr for Venstre, og partiet overtog atter regeringsmagten. Da J. C. Christensen ikke ønskede at blive statsminister, kom Niels Neergaard til at danne regering med J. C. som kirkeminister.

En af regeringens store opgaver var at formidle genforeningen med Sønderjylland. Dette gjorde en grundlovsændring nødvendig, og denne blev gennemført, så Danmark den 11. juli kunne fejre Sønderjyllands tilbagevenden ved den store folkefest på Dybbøl. Her udtalte Neergaard de stilfærdige, men berømte ord: »I skal ikke blive glemt« til de danske syd for grænsen. Venstre havde under forhandlingerne om genforeningen stået fast på selvbestemmelsesretten, men havde ønsket en internationalisering af 2. zone, hvad ikke blev imødekommet af den internationale kommission.

Perioden 1920—24 var i økonomisk henseende en vanskelig tid. Genforeningen krævede store midler. Statsfinanserne skulle saneres og det opsvulmede statsbudget nedbringes. Stort set lykkedes det Neergaard, at løse denne svære opgave. På det sociale område skete store fremskridt. 1921 fik de kronisk syge adgang til sygekasserne, og der gennemførtes en invalideforsikringslov. 1922 fik vi en bedre arbejdsløshedslov, og samme år kom en vigtig reform af alderdomsunderstøttelsen, den hed fra nu af aldersrente, og der indførtes faste takster. I 1922 sluttede J. C. Christensen, Venstres største skikkelse, sin lange, politiske gerning med at gennemføre en række kirkelove og afrundede dermed det arbejde, han havde indledet i 1903. Derefter gik han ud af politik. »Han ville hjem, inden det blev for mørkt«, skrev Jeppe Aakjær om ham.

Den 11. april 1924 holdtes ordinært valg til folketinget. Venstre led nederlag og afløstes som regeringsparti af socialdemokratiet med Stauning som statsminister. I hans regeringstid gennemførtes med støtte af Venstre og radikale en opskrivning af vor krone, så den steg fra en guldværdi på ca. 57 øre til 100 øre. Det betød, at en række af statens udgifter, der var fastsat efter den lavere kroneværdi, nu skulle udredes i guld-kroner. Der måtte en tilpasning til, hvis det hele skulle gå godt. Stauning slap for denne, idet han udskrev valg i 1926. Hans parti gik tilbage, og ministeriet demissionerede.

Venstre dannede derefter en mindretalsregering med konservativ støtte. Statsminister blev Th. Madsen-Mygdal. Den tilpasning, der blev den ny regerings første og vanskeligste opgave, blev mødt med megen, men stort set uberettiget kritik; man forstod fra mange sider ikke, at den nedskæring, der måtte finde sted, vel betød en nedgang i papirlønnen, men ikke i reallønnen.

Efter en strid med de konservative om forsvarsudgifterne, udskrev regeringen valg i 1929, og der dannedes derefter en socialdemokratisk-radikal flertalsregering.

I 1945 efter den anden verdenskrig formede det sig sådan, at Venstre atter måtte danne en mindretalsregering. Statsminister blev Knud Kristensen, der under og efter krigen ved sin faste holdning, præget af mådehold og sund fornuft, havde vundet meget stor tillid i alle kredse i vort folk. Under hans regering gennemførtes en betydelig forbedring af aldersrenten, og det lykkedes finansminister Thorkil Kristensen at båndlægge en meget stor part af de ledige penge, som den tyske besættelse havde belemret os med. Da regeringen

på Sydslesvig kom i mindretal i folketinget, udskreves der valg i 1947. Skønt dette gav Venstre stor fremgang, var den ikke stor nok til, at regeringen kunne fortsætte, og socialdemokratiet kom til magten.

I 1950 dannede Venstre påny regering under Erik Eriksens ledelse og med deltagelse af konservative ministre. Under denne regering blev vor fortvivlede valuta-stilling rettet op og vor økonomi saneret, og det lykkedes ikke mindst ved Erik Eriksens store forhandlingsevne at gennemføre den grundlovsændring, der havde stået på dagsordenen i næsten 20 år.

Det er naturligvis ugørligt på 20 minutter at give mere end et summarisk billede af Venstres indsats i dansk politik og folkeliv gennem 100 år. Men de love og reformer, jeg har kunnet fremdrage, og som Venstre har medvirket til, snart som regeringsparti i næsten 25 år af dette århundrede og snart som oppositionsparti viser klart nok, at Venstre ikke er noget klasseparti, men et vidt favnende folkeparti. Folk, der ikke ved besked, og sommetider også dem, der ved besked, har jævnligt stemplet Venstre som et specielt bondeparti. Intet kan dog være mere urigtigt. Venstre har sin rod på landet, men store vælgerskarer i byerne slutter sig til Venstres politik. Ved valget i 1953 havde partiet således ca. 52 % af sine stemmer i byerne og i bymæssige bebyggelser og ca. 48 % på landet.

Som al menneskelig gerning kan kritiseres, kan Venstre det også; men i sine politiske og åndelige grundideer og i hele sit praktiske arbejde og sigte står Venstre dybt rodfæstet i vort folk.

Det repræsenterer i ord og handling den rolige og sunde fremskridtspolitik, der er folkets bedste værn mod den vold og det despoti, der truer fra så mange sider.

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk